

Mihovil Pavlinović i Strossmayer

Plamen političkih borbi u Dalmaciji svom svojom silinom razgonijevao se u drugoj polovini prošloga stoljeća u znaku borbe protiv agresivne talijanizacije za sjedinjenje Dalmacije s prekovlebitskom braćom i izbacio, iskristalizirao na površinu narodne prvake: Miha Klaića, Mihovila Pavlinovića, Natka Nodila, Vicka Milića, Ivana Danila, Nika Velikog Pucića, Joza Bunića, Pera Čingriju i druge velikane koji su u toj borbi čeličili i zatalasali narodne mase, odlučno zahtijevajući da se, usprkos austrijskoj imperijalističkoj politici »Divide et impera« moraju odjelotvoriti narodne težnje: sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom.

U toj veličanstvenoj, beskompromisnoj borbi upravo je izgorio Mihovil Pavlinović, jedan od najobljubljenijih Strossmayerovih prijatelja uopće, strah i trepet talijanskih irendentista, ekspanzionista. Umro je taj velikan u 56. godini, kada je bio najpotrebniji za narodnu stvar, te se njegov život i rad, prepun plodova, može poistovjetiti meteoru koji je preletio putem punim sjaja i ljepote i nestalo ga, raspršio se sav u narodnoj borbi da svijetli poput svjetionika kroz vjekove.

Odazivajući se Strossmayerovoj želji, dade se Mihovil Pavlinović sa svojim prijateljem Jovanom Sundečićem na dugi put bratstva i jedinstva preko Trsta, Ljubljane, Zagreba, Đakova, Vukovara, Fruške gore i Novog Sada u Beograd. Ova dvojica pjesnika i svećenika manifestirali su na taj način ne samo bratstvo jugoslavenskih naroda, nego i najširu vjersku toleranciju na zazor svim narodnim neprijateljima.

Strossmayer, koji je od malog Đakova stvorio pravo političko središte jugoslavenske misli, zadržao Pavlinovića i Sundečića u gostima u svome dvoru punih 8 dana, proričući sretniju budućnost našu i svega Slavenstva.

U Beogradu su Pavlinović i Sundečić bili gosti kneza Mihajla Obrenovića, a odatle su se vratili u Zadar pa su se uputili preko Splita, Dubrovnika i Kotora na Cetinje gdje ih je dočekao crnogorski knez Nikola I Petrović Njegoš, također pjesnik, čiji će sekretar docnije postati Pavlinovićev pobratim Jovan Sundečić.

U toj fazi kulturnog razvoja Crne Gore i Pavlinović će surađivati u crnogorskoj štampi.

Koliko je Strossmayer volio Pavlinovića vidi se po tome da ga je uvijek oslovljavao sa: »Brate Mijo!« Vjerojatno da nije nikoga drugoga tako intimno, srdačno oslovljavao kao voljenog svog Mija. A baš je Pavlinović bio prvi među prvima koji je utjecao na velikog Strossmayera da se on tako silno zagrijao i angažirao za narodnu stvar u borbi za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom.

Strossmayer je u stvari pokretač te zanosne borbe, pa je Juraj Biankini mogao napisati:

»Poslije Klaića i Pavlinovića moramo spomenuti na odličnom mjestu i velikog biskupa Strossmayera, koji je prvi podigao glas u kolu predstavnika svih naroda ove monarhije za narodna prava Dalmacije i koji je bio genij što je vodio narod putem prosvjete i napretka...«

A koliko je pomoći Strossmayer dao preko Mihovila Pavlinovića za narodnu stvar u Dalmaciji, to se neće nikada u potpunosti znati, jer je davao šakom i kapom i tom cilju posvetio sve svoje moći.

Poslije austrijskog poraza u Italiji, ideje Garibaldija, Mazzinija, Cavoura i ostalih talijanskih revolucionara šire se sve više u Dalmaciju i snažno djeluju na razvojnu liniju narodnog preporoda, kao i na samo ustrojstvo Austrije, koja se, iako heterogena zemlja sa slavenskom većinom, do sada oslanjala na germanizatorsku politiku.

Svi ti događaji imperativno su zahtijevali da se i u toj podunavskoj imperiji stvari moraju mijenjati. Omraženi ministar Bach je smijenjen sa dužnosti, a car i kralj Franjo Josip sazove u maju 1860. pojačano Carevinsko vijeće sa još 38 vijećnika. Hrvatsku je predstavljao Ambroz Vranicany, Slavoniju Strossmayer, a Dalmaciju knez Frano Borelli. Strossmayer se prvi put istakao ovom prilikom kao političar, bo-

reći se za federalizam, odnosno načelo ravnopravnosti svih naroda i jezika: »jednake dužnosti, jednaki tereti, ali i jednaka prava za sve narode.«

Ali kada je Borelli izjavio da još nije vrijeme da se Dalmacija pripoji Hrvatskoj, što raspali jednako i Strossmayera i Pavlinovića i sve istinske narodne sinove, općenarodni protesti i osude epidemično zahvatiše sve. Strossmayer je prvi poslije narodnih zahtjeva od 1848. godine, ustao u obranu prava Dalmacije za sjedinjenje i progovorio ne samo s obzirom na hrvatsko državno pravo i narodno načelo, nego i kulturne, privredne, političke probitke ove naše pokrajine. Hrvatski i slavonski banovi uvijek su se nazivali: »bani Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae«. Nadalje je Strossmayer istakao da talijansko-autonomaška manjina broji 15.000 duša, a naših ljudi u Dalmaciji ima 400.000, te je na žalost bila brojnije zastupana talijanska manjina nego ili naša većina.

Strossmayerov govor i njegova oštra i energična osuda Borellijeva stava učinile da Mihovil Pavlinović napisa u Strossmayerovu »Pozoru«:

»Neka ne bude žao čestitome grofu, da mi na hiljade i hiljade Hrvata iz Dalmacije podižemo jednodušni glas protiv njegovom glasu, protiv njegovoj izrečenoj besjedi i njegovu poznanju, te svjedočimo čitavome svijetu i našoj miloj braći u Hrvatskoj i Slavoniji, da mi jednodušno »želimo sjedinjenje, da mu je već odavno prispelo krajnje vrijeme.«

Car Franjo Josip je morao u oktobru 1860. objaviti ukaz nazvan Listopadska diploma kojom je vratio ustav Hrvatskoj i Ugarskoj što je de facto značilo kraj desetogodišnjeg perioda toliko morskog, nesnošljivog apsolutizma.

Ban Josip Šokčević u januaru 1861. sazove konferenciju kojoj su prisustvovali najbolji narodni sinovi i na kojoj se naročito istakao Strossmayer, te je predstavkom od kralja zatraženo:

»Neka se Hrvatskoj pripoji čitava Dalmacija, a od Istre: Kvarnerski otoci (Krk, Cres i Lošinj) i tri istarska od starine hrvatska kotara: Volosko, Labin i Novigrad ili Podgrad; ove zemlje neka budu po svojim zastupnicima zastupane već na budućem Saboru hrvatskom.«

Car je u pogledu Dalmacije odgovorio pozitivno i »naredio da se na Bansku konferenciju pozovu također poslanici iz Dalmacije« da bi se čim prije riješilo pitanje sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom.

Ali borba između aneksionista i autonomaša i pravlja uloga carskog namjesnika baruna Mamule, uz pomoć Bajamontija i ostalih neprijatelja narodne stvari, drammatizirala cijelu stvar i skrenuše njezino brzo rješenje s pravog puta. Ali to ne obeshrabri Pavlinovića i ostale narodne prvake koji o svemu pravovremeno i u potpunosti obavještavahu Strossmayera u Đakovu, a on im je davao savjete i pružao materijalnu i moralnu pomoć da ne pokleknju.

Strossmayerovom oštromnošću Mihovil Pavlinović izabran je od naroda Đakovštine za narodnog zastupnika u Hrvatskom saboru. A 1887. godine, malo prije Pavlinovićeve smrti, kada je Strossmayer naumio da pohodi Bosnu i Hercegovinu, Dalmaciju i Crnu Goru, što su njegovi neprijatelji spriječili, pisa mu Pavlinović list u kome ga moli da ne mimoide njegovu Makarsku i Podgoru, gdje počivaju dva narodna velikana Kačić-Miošić i Despot. Strossmayer mu odgovori riječima:

»Jest, brate Mijo, ti znaš da mi je davna želja te krasne naše krajeve, gdje toliko časnih i milih prijatelja brojim, pohoditi, ali znaj, kao do sada, tako i sada, opiru se tomu razlozi, koje prevladati u mojoj moći ne stoji. Ja se međutim nadam, da će mi biti moguće još prije nego umrle oči svoje ovome svijetu zatvorim, davnašnju želju ispuniti i te divne naše predjele pohoditi.«

I tako nikada se Pavlinović i Strossmayer nisu sastali u rodnom Mijovom Makarskom primorju. Mijo je ležao bo-

lestan, bližio se kraj njegova života, a prisustvo najboljeg mu prijatelja — velikog Strossmayera u kršnoj Dalmaciji, sigurno, bila bi mu najveća radost i utjeha u zadnjim trenucima.

Mijova smrt, prije 80 godina, potresno je djelovala na Strossmayera. U poslanici što je iza smrti svoga velikog prijatelja uputio Općinskom upraviteljstvu u Makarskoj, čiji je počasni član bio, Strossmayer piše:

»Tko bi mi tada rekao, da to pred samu smrt moga dobroga i slavnoga Mija pišem i da ću, ako skorim ko što vruće želim, u Makarsku i Primorje dođem, mjesto dva, tri

groba naći i triput pokleknuti da zemlju cjelivam, koja je vrijedna i dostojna postala, da ostanke pokriva triju neumrlih velikana . . . «

U toj poslanici Makarskoj općini Strossmayer je dao inicijativu za podizanje spomenika na groblju u Podgori svome velikom prijatelju Pavlinoviću. U tu svrhu on je poslao 200 forinti, moleći općinu da formira odbor koji će ubirati priloge da bi se narod čim prije i bar donekle odužio velikom sinu koji je uvijek stajao na poprištu silan i nepokolebljiv, kao i njegovi Podgorani.